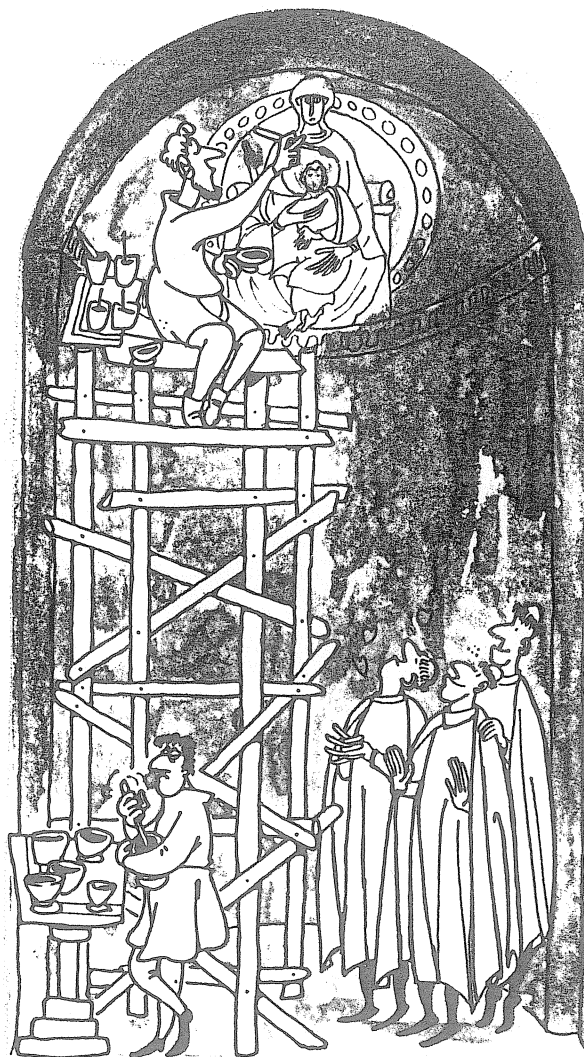

CONEIXEMENT DEL MEDI SOCIAL DE Cerdanyola

**L'ESGLÉSIA ROMÀNICA DE SANT ISCLE I
SANTA VICTÒRIA DE LES FEIXES**
Educació Secundària (12-18 anys).

Servei de Patrimoni / Dinàmica Educativa

Ajuntament de
Cerdanyola del Vallès

ÍNDEX

-INFORMACIÓ PER A FER LA VISITA	2
-1995: ANY DEL MIL·LENARI DE L'ESGLÉSIA DE SANT ISCLE	3
-FITXA DE TREBALL	4
-SUGGERIMENTS DE TREBALL	8
-FITXES DEL PATRIMONI DE Cerdanyola	
• L'ESGLÉSIA DE SANT ISCLE DE LES FEIXES	9
• LES PINTURES DE SANT ISCLE DE LES FEIXES	11
-PLÀNOL DE Cerdanyola	13

INFORMACIÓ PER A FER LA VISITA

Aquesta visita forma part del programa d'activitats de coneixement de la història de Cerdanyola adreçat a l'Educació Secundària Obligatòria. Aquest programa és un complement del que, des de fa anys, s'ofereix a l'Educació Primària amb l'objectiu general de donar a conèixer el patrimoni cultural local als estudiants de Cerdanyola, contribuir a la seva formació com a ciutadans i ciutadanes que pertanyen a una població concreta i sensibilitzar-los vers aquest patrimoni.

L'objectiu principal de la visita a l'església de Sant Iscle i Santa Victòria de les Feixes és que l'alumnat conegui i treballi l'art romànic (arquitectura i pintura) i aprenguin a analitzar l'evolució d'un edifici des de la perspectiva de document històric. Alhora, es pretén incidir en aspectes ja treballats en les activitats adreçades a Primària: l'època medieval a Cerdanyola i el paper de l'església al llarg del temps com a espai de relació entre les persones que viuen en un territori.

La visita comprèn un recorregut per l'interior i l'exterior de l'església guiat per un monitor, durant el qual es treballen les característiques del temple i de tots els seus elements a través de l'observació. Posteriorment, la classe es dividirà en grups per treballar l'evolució de l'edifici.

Acompanya aquesta presentació un dossier per a l'alumnat on trobareu les fitxes de treball que han de dur quan facin la visita, i documentació diversa (sobre el mil·lenari de l'església, sobre el temple i les pintures romàniques) que us recomanaríem que els joves llegissin abans de fer la visita.

Si voleu aprofundir en el tema, us recomanem que visiteu el Museu de Cerdanyola (àmbits 1 i 5) i que consulteu l'obra col·lectiva *Mil·lenari de Sant Iscle i Santa Victòria de les Feixes. Vol. I Història i medi natural*, Cerdanyola, 1996.

1995: ANY DEL MIL·LENARI DE L'ESGLÉSIA DE SANT ISCLE I SANTA VICTÒRIA DE LES FEIXES

L'any 1995 es va celebrar a Cerdanyola el mil·lenari de la primera cita documental en la qual apareix esmentada l'església. Amb motiu d'aquest aniversari, l'Ajuntament de Cerdanyola i una comissió ciutadana van preparar un programa d'actes culturals, institucionals i festius que abarcava tot l'any i que va cloure amb la publicació d'un llibre commemoratiu dedicat a la història de la parròquia de Sant Iscle i al medi natural de la vall de les Feixes on es troba l'església.

La celebració va servir per posar en marxa un projecte de recerca i restauració de l'església que va acabar l'any 1999. Tot plegat va tenir com a resultat la recuperació per a la ciutat d'un element molt important de la història de Cerdanyola. Una exposició sobre l'església en el mateix edifici i l'edició d'un segon volum, on apareixeran els resultats de la recerca arqueològica i documental, el procés de restauració a què ha estat sotmesa l'església i un estudi històric tant de l'edifici com de les pintures romàniques que hi havia, tancarà tot aquest procés iniciat l'any 1995.

Les excavacions arqueològiques, que es van realitzar entre el 1995 i el 1996, han confirmat les dades proporcionades per la documentació escrita pel que fa a l'existència d'un temple pre-romànic del que només en quedava amb seguretat, el cementiri. També han permès documentar altres reformes i ampliacions dels que no es tenia notícia.

FITXA DE TREBALL

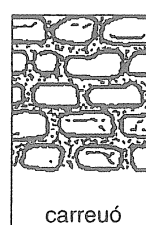
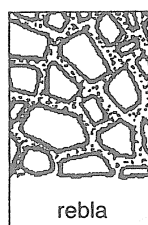
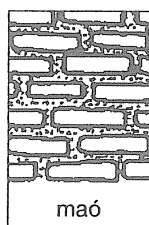
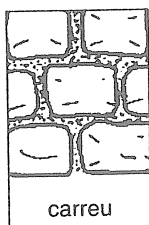
Com tots els edificis que tenen molts anys, l'església de Sant Iscle i Santa Victòria de les Feixes ha anat canviant al llarg del temps des que es va construir cap a la fi del **segle XII** i, com si fos un llibre, es pot llegir per conèixer la història i l'evolució. Les esglésies són edificis destinats al culte i a l'oració. Aquestes funcions religioses en determinen la tipologia, que generalment és allargada i rectangular. Són edificis que segueixen els corrents arquitectònics dominants en cada moment.

1. *Dibuixa la façana de l'església i identifica els elements que pots veure: campanar d'espadanya, porta amb llinda, finestra de doble esqueixada i contrafort. Després, dibuixa al costat la part interior de la façana. Observa les diferències.*

A) Façana exterior

B) Interior de la façana

2. *Els edificis antics es poden haver construït de diferents formes. Assenyala quin tipus d'aparell constructiu es pot trobar a l'església i a quines parts.*

L'ESGLÉSIA DE SANT ISCLE I SANTA VICTÒRIA DE LES FEIXES

3. Assenyala el tipus de material constructiu que s'ha fet servir.

- pedra - maó - totxana - formigó - morter

4. Observa la teulada i omple el següent qüestionari:

• Nombre de vessants del campanar		vessants
• Nombre de vessants de la nau		vessants
• Nombre de vessants de l'absis		vessants
• Nombre de vessants del transepte		vessants
• Nombre de vessants de les habitacions		vessants
• Tipus de teula	teula	

5. Mira l'interior de les parets de la nau amb atenció. Què hi veus?

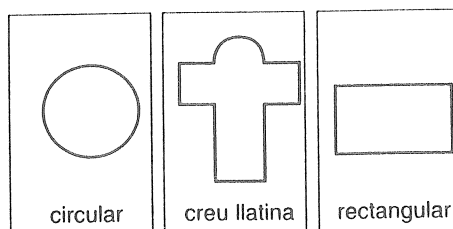
6. Relaciona els elements arquitectònics amb la seva funció estructural i subratlla els que vegis a l'església de Sant Iscle.

	contrafort	columna	arc	pilar
Aguantar la volta				
Reforçar els murs				

7. Mesura l'amplada i llargada de l'església fent servir els peus, i el gruix dels murs utilitzant el pam. Després passa les mides a metres.

Llargada	 peus	 metres	Gruix	 pams	 metres
Amplada	 peus	 metres	Alçada		 metres

8. Assenyala el tipus de planta que té actualment l'església de Sant Iscle i digues cap a on s'orienta. Utilitza la brúixola i observa la posició del sol (recorda que surt per l'est).

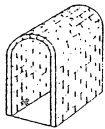
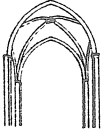
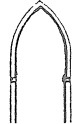

9. Mira amb atenció la planta que has triat, observa l'edifici i contesta:

- Hi ha compartimentacions interiors?
- Quants espais diferents pots definir?
- Quantes portes hi ha?
- Quantes finestres pots comptar?

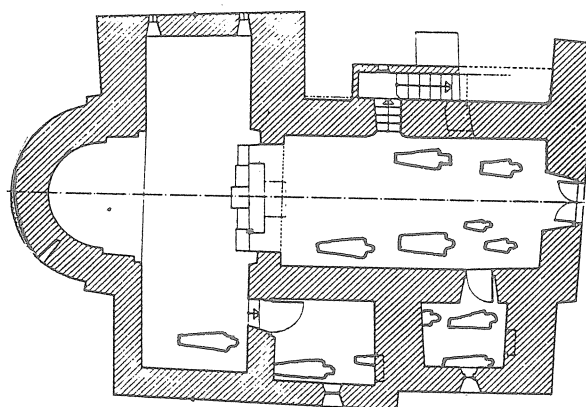
El romànic i el gòtic són dos dels corrents artístics més importants que se succeeixen durant l'època medieval; cadascun té uns trets característics. Recorda que a les esglésies i els monestirs medievals estaven la major part de les pintures i escultures que servien per inspirar l'esperit religiós al poble.

10. Ara que has vist les característiques estructurals de l'església, digues a quin estil arquitectònic pertany la de Sant Iscle tenint en compte que tant el romànic com el gòtic tenen un tipus d'obertures i volta característiques.

	estil romànic	estil gòtic
COBERTA	 volta de canó	 volta de creueria
PORTA	 arc de mig punt	 arc apuntat (ogival)

11. Aquesta és la planta de l'església de Sant Iscle tal i com era abans de la restauració. Situa les diferents parts (posa-hi només el número).

1. Cementiri (s. IX-XI)
2. Absis (s. XII)
3. Nau central (s. XII)
4. Creuer (s. XVI)
5. Primera sagristia (s. XVI)
6. Segona sagristia (s. XIX)
7. Campanar-torre (s. XX)
8. Restauració (1995-99)

12. Ara intenta descomposar l'edifici segons cadascuna de les fases de construcció.

segles IX-XI

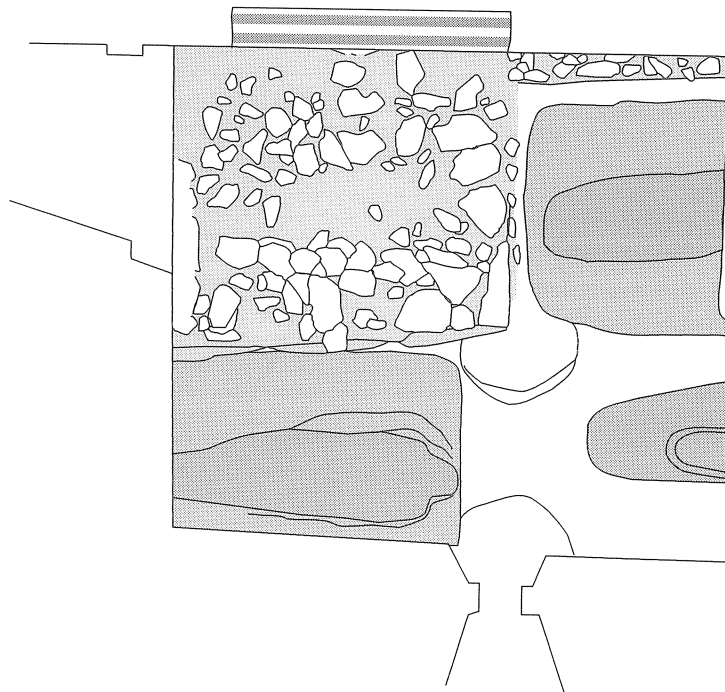
segles XII-XV

segles XVI-XVII

segles XVIII-XIX

segle XX

13. Aquesta és la planta de la segona sagristia on hi ha una exposició sobre l'evolució de l'edifici i algunes restes arqueològiques conservades. Descriu els elements i aspectes de la planta que consideris interessants de destacar.

14. Saps que vol dir antropomorf-a? Escriu-ne el significat.

SUGGERIMENTS DE TREBALL

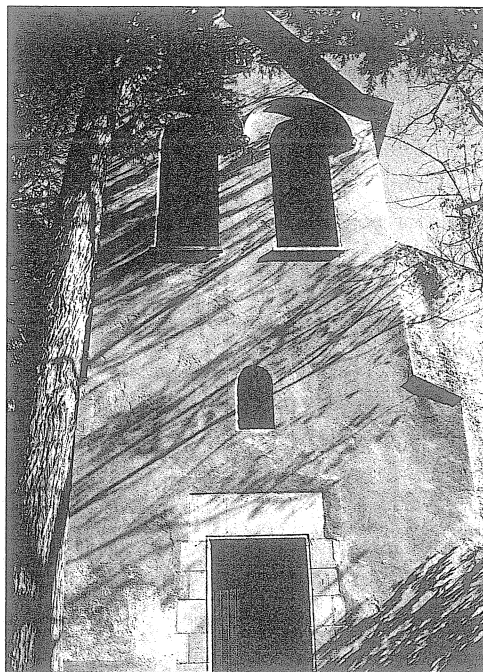
1. *Busca informació sobre el Mil·lenari de Sant Iscle i Santa Victòria de les Feixes i fes-ne una redacció. Podràs trobar informació a la Biblioteca Ca n'Altimira, al Museu Ca n'Ortadó i a la premsa local de l'any 1995.*

L'església de St. Iscle i Sta. Victòria de les Feixes

L'església de St. Iscle i Sta. Victòria de les Feixes és l'únic edifici religiós d'estil romànic que té Cerdanyola, tot i que les reformes posteriors n'han amagat l'aspecte original el qual només és visible a l'absis.

A aquests sants, dos germans que van ser martiritzats a Córdoba al s. IV, es van dedicar força esglésies a Catalunya a l'edat mitjana. El topònim *Feixes* està documentat abans que l'església i és testimoni de l'esforç del pagès alt medieval per aconseguir espais conreables a les zones protegides de les muntanyes i les valls on s'instal·lava en aquesta època (una feixa és un tros de terra en forma de terrassa amb marges de pedra seca als vessants de les muntanyes). Com la primera església de St. Martí, amb qui va compartir les funcions parroquials almenys des del 1082, St. Iscle es va construir a l'interior de la serra de Collserola.

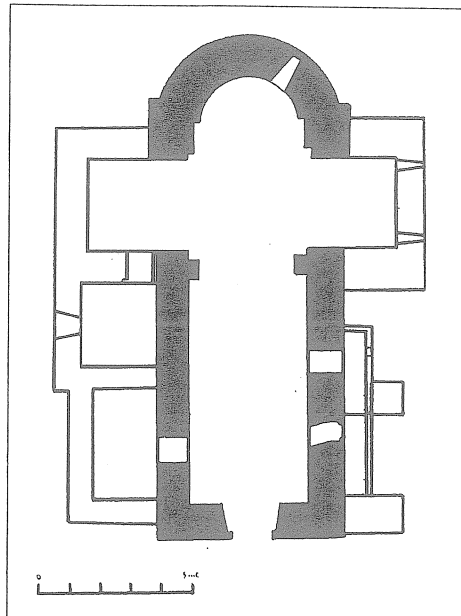
Façana de l'església de Sant Iscle

St. Iscle va ser, durant tota l'edat mitjana, una parròquia pobre en recursos i, probablement, en feligresos. Però a la segona meitat del s. XV, i especialment durant els s. XVI i XVII, va créixer en importància; en són testimoni les reformes que van anar transformant l'aspecte original de l'edifici, la presència de diversos altars, l'adquisició de bens com ara una campana, una pila baptismal del mestre Esteve, retaules per a l'altar major, etc. El fet més il·lustratiu d'aquesta puixança és que l'església de Sta. Engràcia de Montcada va esdevenir-ne, al 1624, sufragània. Però, al s. XIX, la parròquia va tornar a ser pobre: al llarg de la segona meitat del s. XIX i la primera del XX, l'església va tenir veritables problemes per mantenir-se i l'edifici de conservació. Al 1808 va ser saquejada per les tropes franceses, com ja havia succeït a l'abril de 1698. Al 1868, l'església de Sta Engràcia va passar a ser independent i la de St. Iscle sufragània de la de St. Martí, per la qual cosa va perdre la condició de parròquia. Cap al 1880, es va vendre la casa rectoral i, durant la Guerra Civil Espanyola, patí greus destrosses.

El temple romànic era un edifici compost per una sola nau coberta amb una volta de canó reforçada amb un arc toral i un únic absis de planta semicircular i volta de quart d'esfera situat a llevant. Aquest absis, que és més estret que la nau, estava decorat amb unes pintures d'estil romànic. La porta d'accés, situada a ponent, com l'actual, tenia per sobre l'única finestra del temple i més amunt un campanar d'espada del qual es conserven tres pilastres de pedra. Els murs estaven fets amb pedres retocades amb maceta i lligades amb morter de calç; les cantonades es reforçaven amb carreus ben treballats. Els murs no conserven cap tipus de decoració, excepte uns fragments de cornisa motllurada de pedra tosca sota la teulada, en els costats de la nau propers a l'absis, i restes d'un carreuat fictici (línia incisa sobre el morter de les juntes entre les pedres).

Durant els segles posteriors, especialment als s. XVI i XVII, aquesta estructura bàsica va ser modificada: es van afegir dues capelles de planta quadrangular, amb teulada a un i dos vessants, per donar a l'edifici planta de creu llatina, un absis o sagristia de planta quadrangular i una petita cambra; es va canviar la decoració i la porta, que té la data de 1577, de la façana i el campanar es va transformar en campanar-torre. Des d'almenys el s. XV, l'absis estava tapat amb un retaule. Davant de l'església es va construir, segurament al 1698, la masia de St. Iscle, que va fer funcions de rectoria i que després va ser convertida en residència per una comunitat monàstica femenina.

Sovint l'origen de les esglésies medievals és fosc i la informació que es posseix parcial. Pels trets rurals de l'edifici, la manca de decoració exterior i la senzillesa de la planta, el temple podria haver estat construït cap a finals del s. XI o principis del XII. També el tipus de parament dels murs s'adua amb aquesta cronologia, perquè l'aparell que es va utilitzar, anomenat de rebla, i el reforçament de les cantonades amb carreus es una tècnica constructiva que es va fer servir de forma general en la construcció dels edificis religiosos fins a principis del s. XII, quan es van començar a utilitzar grans carreus. Però la referència més antiga de l'església és un document del 995 en el qual apareixen unes vinyes de la *domus* de St. Iscle formant part d'un conjunt de terres permutades entre un tal Ricosind i Aeci, bisbe de Barcelona. Per tant, les dades documentals demostren l'existència d'un edifici anterior al s. XII; probablement, una petita església d'estil pre-romànic construïda en algun moment al llarg del s. X, si no abans. L'existència d'aquesta *domus* (casa) estaria confirmada per la presència prop del temple d'unas tombes antropomorfs (forma humana) excavades a terra i cobertes amb lloses, que és una forma d'enterrar que es va posar en pràctica entre els s. IX i X a Catalunya. Aquestes tombes es van localitzar als anys quaranta i són testimoni de l'existència del característic cementiri medieval al voltant de l'església (la sagrera).

**Planta de l'església feta per
M. Brasó l'any 1934
(En color negre la part romànica)**

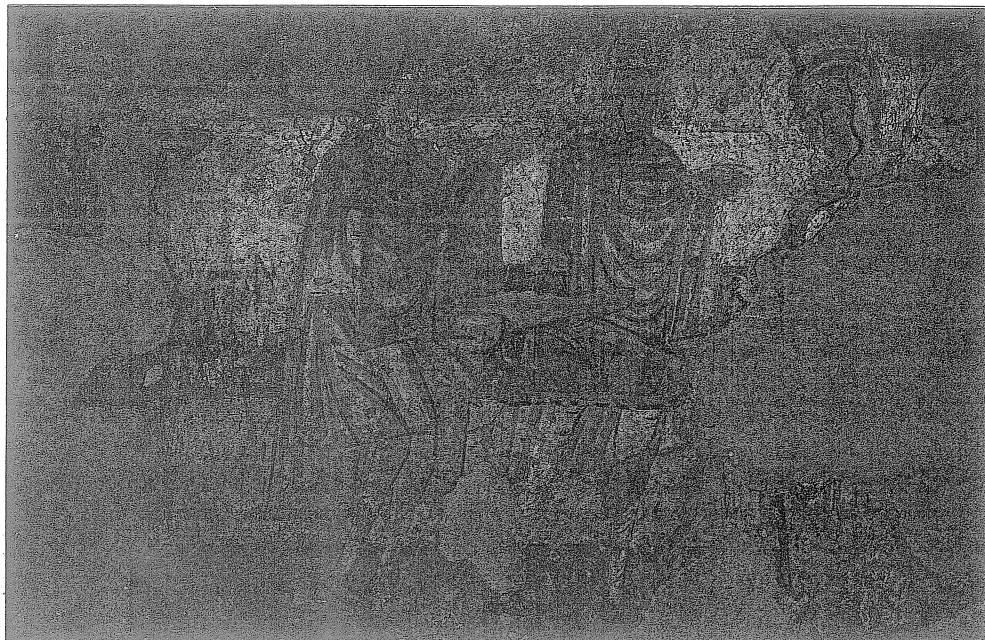
LOCALITZACIO I VISITES

L'església romànica de St. Iscle i Sta. Victòria de les Feixes es troba al vessant de tramuntana de la serra de Collserola al fons de la vall a la qual dona nom i dins la finca de can Catà, en un antic creuament de camins. S'hi accedeix pel camí de Cerdanyola a Horta. Per poder-la visitar cal demanar la clau a la rectoria de l'església parroquial de St. Martí. Està oberta durant l'aplec de St. Iscle que es celebra el tercer diumenge de novembre.

BIBLIOGRAFIA

- PLADEVALL, J. (1991): *La Catalunya romànica*, vol. XVIII, Barcelona. Pàg. 107-108.
- BRASO, M. (1945): "Pinturas murales románicas en St. Iscle de les Feixes" a *Anales y boletín de los museos de Arte de Barcelona*, vol III, Barna. Pàg. 169-175.
- BRASO, M. (1945): "Las pinturas murales románicas de St. Iscle de les Feixes" a *Club Excursionista de Gràcia*, vol. VII, Barcelona. Pàg. 18-23.
- SANCHEZ, M. (1994): "El mil·lenari de Sant Iscle de les Feixes:" a *El Cerdanyola* dels dies 11, 18 i 25 de març; pàg. 19, 18 i 15, respectivament.

Les pintures de Sant Iscle de les Feixes

Adoració del Reis (MDB. 406. Foto: P. Rotger)

L'església parroquial de Sant Iscle de les Feixes va tenir en el passat unes pintures d'estil romànic que constituïen la decoració mural de la part interior de la capçalera (part de l'església on es troba l'altar principal). També l'arc d'accés al presbiteri (espai que envolta l'altar major destinat al clergat i que està separat de la nau per esglaons) estava decorat amb una sanefa policroma d'estil romànic. Aquestes pintures actualment no es troben en el lloc original.

Quan es va localitzar la decoració mural de Sant Iscle, les pintures no estaven senceres i les parts conservades es trobaven en força mal estat. Tot això dificultava la identificació dels temes que s'hi representaven, especialment els que decoren la cúpula de l'absis.

La pintura que hi havia al mur semicircular de la capçalera era una representació de l'Epifania (nom que es dona a Occident, des del segle IV, a la representació de l'adoració dels Reis d'Orient al nen Jesús), escena poc usual en la decoració romànica catalana. A la pintura hi havia dos personatges masculins i part d'un tercer que es dirigien cap a una figura d'aparença femenina asseguda que tenia sobre els genolls una figura orlada. Els dos personatges masculins anaven vestits a la manera oriental i portaven a la mà esquerra una mena d'escudella o plat: són els reis d'Orient amb les ofrenes de l'or, de l'encens i de la mirra. Els reis representats d'una manera diferent, simbolitzen les tres edats de la vida de l'home que reten homenatge a Déu infant. El personatge femení assegut és la Verge Maria, que té sobre la falda el nen Jesús. Aquesta escena estava pintada sobre un fons de cinc bandes de color (blau prússia, ocre clar, blau prússia, ocre i mangra) aplicades sobre un enlluït de calç; decoració molt freqüent en el romànic català. El color siena es va fer servir pels plecs de la roba, l'ocre i el mangra pels vestits i el terra i el negre pels contorns.

A la zona de la semicúpula de l'absis hi havia dues figures i un fragment de mandorla (marc de forma atmetllada que envolta la figura de Crist Majestat especialment en l'art romànic). Un dels personatges estava situat sobre el fris de l'Epifania en actitud implorant vers la mandorla, mentre que l'altre estava a un nivell superior. La mandorla estava més a munt encara, al mig de la cúpula, sobre

una finestra. Possiblement, el tema que representaven aquests fragments de pintura era el de la Majestat del Senyor beneïnt Sant Iscle i la seva germana Santa Victòria. Aquesta representació del Crist triomfant o en Magestat és molt característica de l'art romànic.

El mal estat de conservació en què es troben les pintures de Sant Iscle fa difícil definir-ne l'estil concret al qual pertanyen dins de la pintura romànica catalana. Es caracteritzen pel caràcter popular i rústec, pel primitivisme i esquematisme i per un predomini de la línia, com a manera de marcar el contorn de les figures (una de gurixuda i una de prima), per sobre del volum i del color. Forma part d'un conjunt d'obres de l'àrea de Barcelona caracteritzades per aquesta rusticitat i el localisme. Es tracta d'una obra realitzada per un pintor modest, com sembla demostrar la poca qualitat de la pintura, lluny del gust bizantí, de la riquesa cromàtica i de la perfecció en l'execució de les pintures romàniques del Pirineu, i que, probablement, també seria l'autor de les restes pictòriques de Santa Maria de Montmeló. Per totes les característiques esmentades, aquestes pintures es poden datar entre finals del segle XII i començaments del segle XIII.

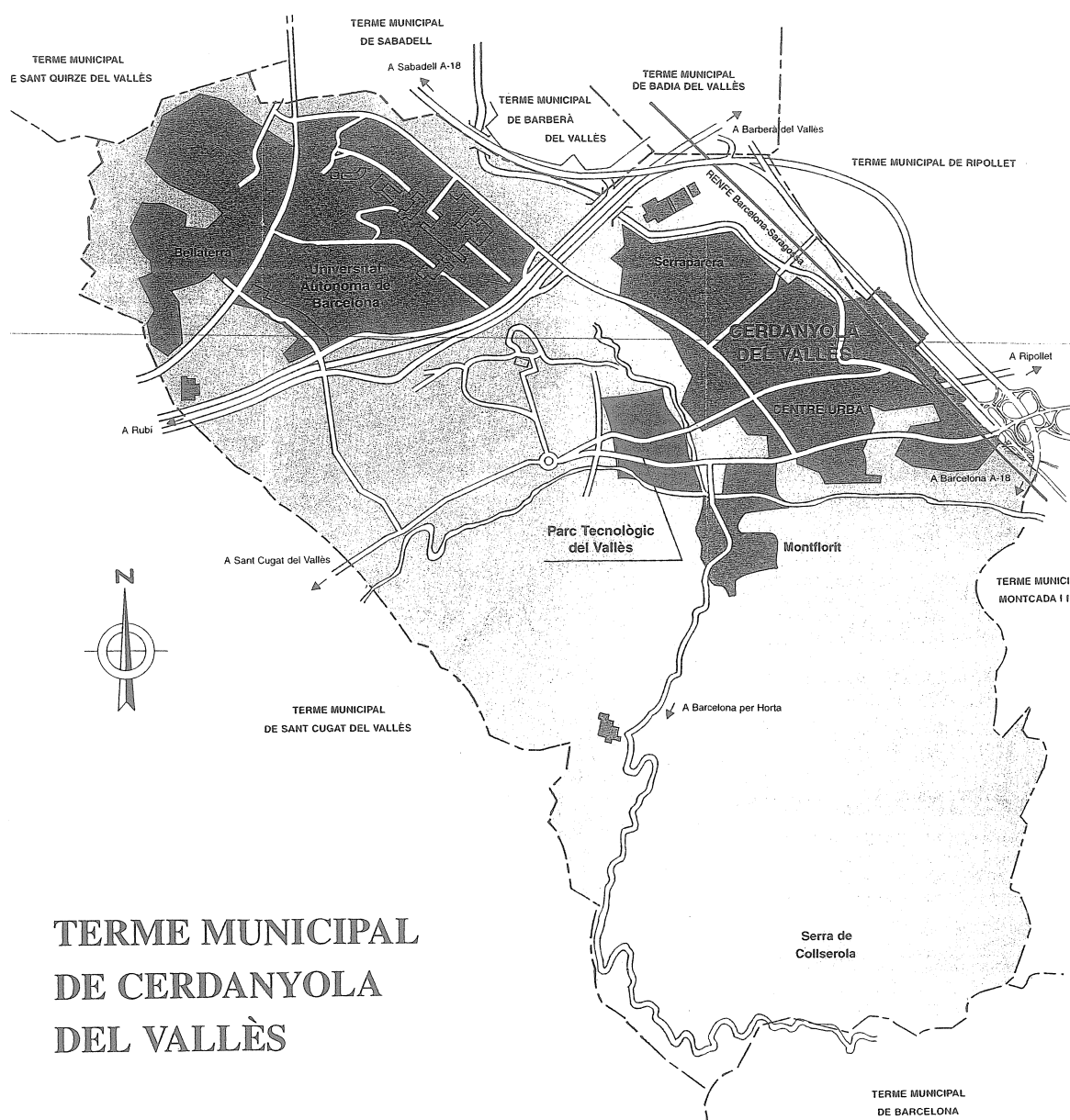
Esquema de l'absis de l'església amb la disposició de les pintures

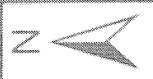
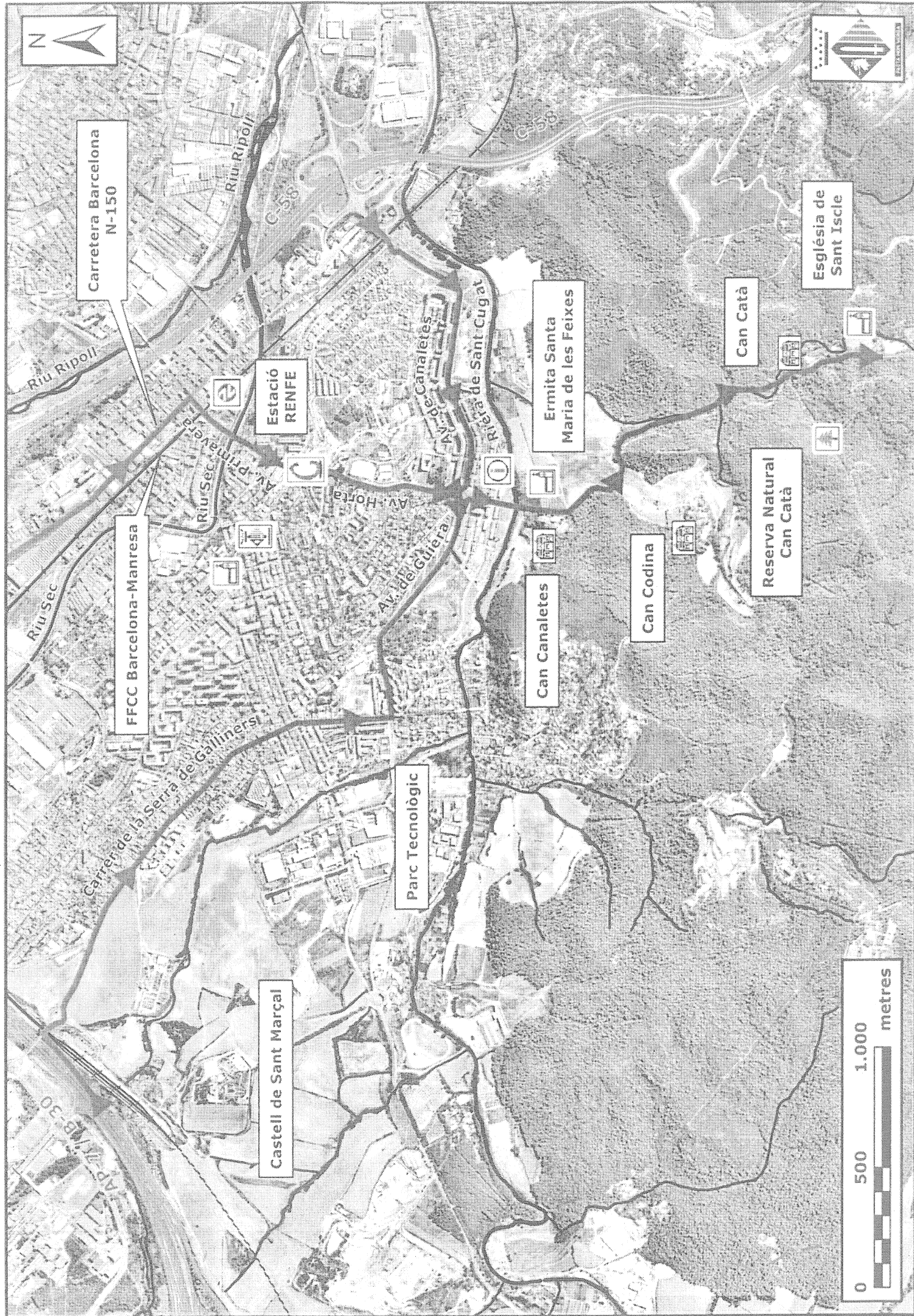
LOCALITZACIÓ I VISITES

El 10 de setembre de 1933, el sr. Miquel Brasó, membre del Club Excursionista de Gràcia, va localitzar, amagades darrera l'altar major, part de les pintures romàniques de Sant Iscle, concretament l'escena de l'Epifania, de les quals ningú fins aquell moment en tenia notícia. Tenint en compte les males condicions en què es trobaven tant les pintures com l'edifici, es va creure que calia restaurar-les i traslladar-les. L'any 1934, membres del Club esmentat i en Manuel Trets, conservador del Museu Diocesà de Barcelona, van realitzar el trasllat de les pintures a aquest museu. El mateix any, ja s'havia intuït la presència de més pintures a la cúpula de l'absis, però no va ser fins després de la Guerra Civil espanyola que, en cremar-se l'església, es va confirmar l'existència d'aquesta decoració. Part de les pintures de la cúpula es troben al Museu d'Art Nacional de Catalunya, mentre que la representació de l'Epifania està al Museu Diocesà de Barcelona i es va poder veure en l'exposició sobre art sagrat del Vallès, anomenada "Splendor Vallès", que aquest museu i la Caixa de Sabadell van organitzar.

BIBLIOGRAFIA

- PLADEVALL, A. (1991): La Catalunya romànica, vol. XVIII, Barcelona, pàg. 107-109.
- BRASO, M. (1934): "Trobada d'una decoració romànica" a Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona, vol. IV, Barcelona, pàg. 235-240.
- BRASO, M. (1945): "Pinturas murales románicas en Sant Iscle de les Feixes" a Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona, vol. III-3, Barna, pàg. 169-175

Carretera Barcelona-Manresa
N-150

FFCC Barcelona-Manresa

Estació
RENFE

Ermita Santa
Maria de les Feixes

Can Catà

Església de
Sant Iscle

Reserva Natural
Can Catà

Can Codina

Can Canaletes

Parc Tecnològic

Castell de Sant Marçal

